

Jednotná informační brána jako nástroj vyhledávání informací

Jindřiška Pospíšilová, Karolína Košťálová, Hana Nemeškalová,
Národní knihovna ČR

Projekt Jednotné informační brány vznikl v roce 2002 jako společný projekt Národní knihovny ČR a Ústavu výpočetní techniky Univerzity Karlovy, od roku 2004 se stal projektem národním. V současné době je do projektu zapojeno 59 informačních institucí, včetně Masarykovy univerzity. Jeho hlavním úkolem je zpřístupnit uživatelům různorodé (heterogenní) informační zdroje přes jednotné prostředí. Dalším velmi důležitým záměrem je zpřístupnit na jednom místě informace o existujících zdrojích, a tím pomoci nejen uživatelům při uspokojení jejich informačních potřeb, ale také tyto zdroje propagovat a nabídnout široké veřejnosti k užívání.

Portál Jednotné informační brány <http://www.jib.cz> (dále jen JIB) umožňuje uživatelům využívat z jednoho místa a jedním vyhledávacím rozhraním různé české a zahraniční informační zdroje: katalogy knihoven, souborné katalogy, plnotextové databáze, atd. Zdroje, které portál zpřístupňuje, lze rozdělit na volně dostupné a licencované (dostupné pouze z určitých předem nadefinovaných IP adres). Z jiného pohledu lze zdroje rozdělit na ty, které lze v rámci JIB přímo prohledávat (jejich počet je 105) a na ty, které jsou zapojeny jako odkazové, kdy uživatelé získávají na jednom místě informace o existujícím zdroji, k vyhledávání však musí použít rozhraní tohoto konkrétního zdroje. Využívat volně dostupné zdroje JIB může každý, bez ohledu na místo pobytu či současnou registraci v knihovně. Licencované zdroje může naopak využívat jen ten, kdo je registrovaný v knihovně, která licencované zdroje zpřístupňuje (vlastní), a zároveň pracuje na počítačích z povolených IP adres.

Po zadání adresy <http://www.jib.cz> uživatelé ihned vstupují do prostředí portálu JIB. Zde se mohou pohybovat pomocí odkazů na horní liště. Těmito odkazy se budeme nyní podrobněji zabývat.

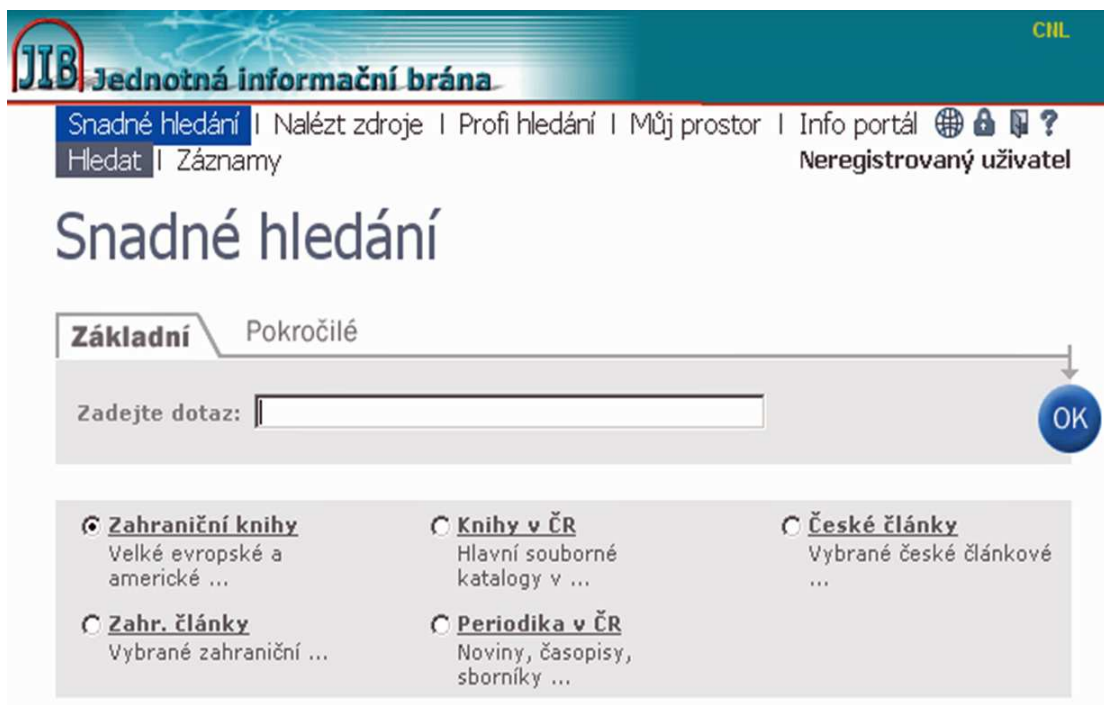
Snadné hledání

Snadné hledání obsahuje několik skupin předem vytipovaných zdrojů, tzv. *předvybrané sady* – Zahraniční knihy, Knihy v ČR, Zahraniční články, České články, Periodika v ČR. Registrovaní uživatelé¹ si mohou vytvářet vlastní skupiny zdrojů, které pak využívají nejen ve Snadném ale i v Profi hledání. Po kliknutí na název skupiny se vždy zobrazí přehled zařazených zdrojů. Základním znakem Snadného hledání tedy je, že pro vyhledávání není nutné vybírat žádné konkrétní zdroje (katalogy, databáze...), stačí si zvolit některou z předvybraných sad, které jsou předem připraveny. Vyhledávání dotazu ve Snadném hledání probíhá ve všech zdrojích vybrané skupiny, nalezené záznamy se zobrazí souhrnně pro všechny vybrané zdroje v rámci sady.

Nalézt zdroje

Nalézt zdroje poskytuje několik možností, jak si vybrat zdroje pro vyhledávání. V záložce Název je možné listovat zdroji podle abecedy nebo hledat podle jednotlivých slov z názvu zdroje, záložka Vyhledat nabízí jednoduchý formulář pro hledání zdrojů podle jejich názvu, poskytovatele, kategorie, do které je zdroj zařazen, typu zdroje nebo podle libovolného slova z popisu zdroje a v záložce Kategorie lze zjistit, jaké zdroje jsou shromážděny v jednotlivých předmětových nebo speciálních kategoriích. Zdroje, které jsou označeny ikonkou , mohou uživatelé začít rovnou prohledávat. Ikona slouží registrovaným uživatelům k přidání libovolného počtu zdrojů do Mého prostoru >> Mých zdrojů. Z těchto vybraných zdrojů si registrovaní uživatelé vytvářejí vlastní skupiny zdrojů, které pak využívají ve Snadném i Profi hledání.

¹Jednotnou informační bránu mohou používat i neregistrovaní uživatelé. Avšak registrace v JIB umožní uživatelé využívat její pokročilejší služby – vytváření osobních profilů, sestavování vlastních skupin oblíbených zdrojů, uchovávání výsledků vyhledávání, ukládání formulací dotazů, atd. Registrace je užitečná zejména pro ty uživatele, kteří pracují s JIB pravidelněji. Pro registraci klikněte na ikonu zámku (Přihlásit se) v pravé horní části obrazovky.

Obrázek 1: JIB - vstupní stránka

Profi hledání

Rozdíl mezi Profi a Snadným hledáním spočívá především v rozdílném způsobu výběru zdrojů pro vyhledávání, a v rozšířených možnostech při práci s výsledky v Profi hledání. Prvním krokem v Profi hledání je výběr zdrojů podle různých kritérií v části *Určit zdroj*:

- Moje zdroje (pouze pro registrované uživatele)
- Předvybrané sady
- Kategorie
- Vyhledat

Pro zadání dotazu je možné i v Profi hledání použít Základní (obecně formulovaný dotaz) nebo Pokročilé vyhledání (podle autora, názvu, předmětu, roku vydání a ISBN/ISSN). Profi hledání poskytuje pro práci s nalezenými výsledky bohatší možnosti než hledání Snadné. Počet nalezených výsledků je možné pomocí funkce *Upřesnit* rozšířit nebo zúžit. Profi hledání nabízí prohlížení vyhledaných záznamů buď podle jednotlivých prohledávaných zdrojů nebo ve sloučené množině, kde jsou automaticky odstraněny duplicity. Součástí Profi hledání je i přehled předchozích

dotazů, registrovaní uživatelé si mohou jednotlivé dotazy uložit do Mého prostoru >> Uložené dotazy a zde z nich vytvářet tzv. *Avíza* (JIB automaticky provádí vybraný dotaz v předem stanovených časových intervalech a zdrojích, výsledky posílá na zadanou e-mailovou adresu).

Můj prostor

Zdroje a některé služby lze využívat volně, bez registrace (jako Neregistrovaný uživatel), všechna nastavení se však po odchodu z portálu JIB automaticky smažou. Všichni uživatelé si mohou služby JIB personalizovat, tedy vytvořit si vlastní prostor v rámci portálu. Tento tzv. *Můj prostor* - neboli uživatelské konto - získá uživatel po registraci do systému (registrace je zdarma). Můj prostor poskytuje následující typy služeb:

e-schránka: umožňuje ukládat a uchovávat nalezené záznamy, pracovat s nimi (zasílání e-mailem), vytvářet složky a plnit je vybranými záznamy z e-schránky;

moje-zdroje: vytváření vlastních skupin zdrojů z nabídky zdrojů JIB a manipulace s těmito skupinami zdrojů;

uložené dotazy: umožňuje uložit si dotazy z Profi vyhledávání pro další využití (vyhledávání a vytváření avíz);

předvolby: možnost přizpůsobit vzhled a chování JIB dle uživatelových preferencí (jazyk komunikace, formát zobrazení seznamu zdrojů, formát zobrazení nalezených výsledků, počty zobrazovaných výsledků, aj.).

Přidané SFX služby

Kromě vyhledávání ve zdrojích nabízí JIB také tzv. *přidané SFX služby*, které umožní uživateli získat na jeho dotaz více informací (plný text konkrétního dokumentu – je-li k dispozici, ověření dostupnosti dokumentu v konkrétní knihovně či na území ČR, objednání kopie dokumentů, získání informací o autorovi, získání dalších článků autora pomocí databáze Web of Science, apod.). Služba se aktivuje pomocí SFX-ikonek nebo (SFX = Special Effects). V současné době je v rámci přidaných SFX služeb nabízeno 43 zdrojů, mezi nimi plnotextové databáze, souborné katalogy, knihovna elektronických časopisů EZB, portál STM (Science, Technology, Medicine), služba VPK pro elektronické dodávání dokumentů ze sítě technických knihoven ČR, a další.

Mimo portál JIB lze využít ikonku přidaných SFX služeb i v jednotlivých databázích dostupných v ČR. Kromě katalogů knihoven jsou služby dostupné i v licencovaných zdrojích (jako např. EBSCO, Web of Science, souborný katalog WorldCat), ovšem za předpokladu, že administrátor příslušné báze vloží ikonku přidaných SFX služeb do systému a služby aktivuje.

Přidané SFX služby jsou řešeny pomocí nástroje typu *link server*. Úlohou link serveru je nabídnout co nejúplnější a nejpřesnější nabídku přidaných služeb k danému dokumentu. Link servery nabízí prostřednictvím OpenURL² odkazy

²OpenURL je standard pro zakódování popisných metadat webového zdroje do jeho URL. Umožňuje přenos metadat z SFX zdroje na SFX server, který na základě zpracování OpenURL nabídne uživateli SFX menu s odkazy na

na různé typy služeb, mimo již výše zmíněné i na získání citace, recenzí v internetovém knihkupectví, encyklopedické informace o autorech, související dokumenty na Internetu, apod.

Některé další služby

Již jen velmi stručně zmiňme některé další služby, které portál JIB svým uživatelům nabízí:

CitationLinker: pokud uživatel zná alespoň některé základní informace o hledaném dokumentu, může bez nutnosti vyhledávat v dostupných informačních zdrojích aktivovat přidané SFX služby a vytvořit si jednoduše pomocí nástroje CitationLinker nabídku SFX se všemi relevantními přidanými službami.

Seznamy e-časopisů: Další velkou pomůckou pro uživatele jsou seznamy e-časopisů automaticky generované podle nastavení portfolií. Tyto seznamy obsahují časopisy přístupné prostřednictvím SFX a jsou vytvořeny na základě informací dodaných knihovnami. Seznamy jednotlivých knihoven obsahují časopisy knihovnami předplácené v plných textech nebo abstraktech článků a dále také časopisy volně přístupné.

Přímé vyhledávací odkazy: MetaLib (softwarové řešení portálu JIB) nabízí v nové verzi možnost spouštět předdefinované dotazy z externího prostředí pomocí přímých vyhledávacích odkazů URL. Tato funkce najde široké uplatnění pro tvůrce webových informačních systémů. Přímý vyhledávací odkaz umožňuje koncovému uživateli přeskočit fázi přihlášení se do JIB, výběru zdrojů a definice dotazu. Výsledkem klepnutí na odkaz je spuštění dotazu přímo v prostředí JIB, který vrátí na výstupu seznam nalezených záznamů. Práce s JIB se tak pro koncového uživatele maximálně zjednoduší, odpadne pro něho zejména volba rešeršní strategie, která často vyžaduje určitou znalost daného zdroje. Tímto způsobem lze např. dynamicky generovat seznamy tématicky relevantních dokumentů, ověřovat vlastnictví dokumentů ve fondech apod.

SFX cíle. Pro získání OpenURL konkrétního dokumentu (např. pro webové stránky) použijte v SFX menu odkaz na službu *SFX Citation Capture*.

Portál JIB poskytuje širokou škálu služeb, jejichž úkolem je pomoci uživateli při řešení jeho informačních potřeb. Podrobné informace o portálu JIB a všech jeho službách lze získat na **InfoPortálu JIB** - <http://info.jib.cz>.

Závěr

Knihovny jsou po staletí vnímány jako místa zpřístupňování tištěných dokumentů, jako místa pro klidné studium knihy nebo periodika. S rozvojem a využíváním moderních informačních a komunikačních technologií se knihovny stále více zaměřují v nabídce svých služeb i na ty uživatele, kteří knihovnu nevyužívají standardně, tedy na ty, kteří ji navštíví pouze nahodile, omylem či dokonce vůbec ne. Portál JIB je jedním z příkladů řešení moderního zpřístupnění informačních zdrojů knihoven. Pro jeho další rozvoj je však důležité nejen trvale rozšiřovat počet zapojených zdrojů a služeb, ale i navázat komunikaci s koncovými uživateli portálu a rozvíjet ho dále ve vzájemné spolupráci tvůrců a uživatelů.

Bonus:

Jako jakýsi bonus navíc uved'me formou obrázku 2 příklad využití možností přidaných SFX služeb v JIB - získání abstraktu k záznamu článku v článkové databázi budované Masarykovou univerzitou. □

The image shows a screenshot of the JIB (Jednotná informační brána) website. The top navigation bar includes links for 'Snadné hledání', 'Nalézt zdroje', 'Profi hledání', 'Můj prostor', and 'Info portál'. The user 'Josefína Nováková' is logged in. The main heading is 'Profi hledání Záznamy'. Below it, search results for 'Název=(social ...)' in MUNI - články are shown. A red arrow points from the 'SFX' icon in the search results to the 'S-F-X Nabídka služeb pro tento záznam' window. This window provides details for the article 'The social construction of street children' by Sérgio Luiz de Moura, published in the British Journal of Social Work, 32/3 (2002), pp. 353-367. It lists various services available for this record, such as 'Získání abstraktu', 'Dostupnost dokumentu v knihovnách', and 'Dostupnost na území ČR'. Another red arrow points from the 'Full Text (PDF)' link in the article's service list to the corresponding link in the article's detailed view. The detailed view shows the article title 'The Social Construction of Street Children: Configuration and Implications' by Sérgio Luiz de Moura, along with a summary and various service options like 'Email this article to a friend', 'Download to citation manager', and 'Request Permissions'.

Obrázek 2: SFX služby v JIB